

Vogeltelling

en inventarisatie nestkastjes 2015

door Peter Baselmans en Piet Westerhof
foto's van internet en Piet Westerhof

Ijsvogel

Om een redelijk beeld te krijgen van de vogelstand in het Arboretum hebben we voor aanvang van het broedseizoen 2015 een telling uitgevoerd (zie bijlage 1). Daarbij is ook gekeken naar de nestkastjes (bijlage 2) of deze wel of niet bebroed worden; welke vogels er in broeden en welke kastjes aan vervanging toe zijn.

Aan de aantallen getelde vogels kunnen geen trendmatige conclusies toegekend worden die mogelijk het gevolg zijn van de klimaatverandering. Sinds 2007 heeft de vereniging Sovon Vogelonderzoek Nederland hier regelmatig over gepubliceerd. Uit deze gegevens kunnen wel voorspellingen gedistilleerd worden,

maar een duidelijk toekomstbeeld blijft voornamelijk een prognose met een behoorlijke bandbreedte.

Een aantal jaren geleden hebben vrijwilligers van IVN Etten-Leur een aantal malen de vogels geteld, waarover in Aesculus 47 (2010) en 48 (2011) verslag is gedaan.

Toelichting op de inventarisatie

De Merel en Houtduif zijn de dominante soorten in het Arboretum.

Een enkel Merelpaar wil weleens een nestkast kraken voor de eileg. Het overgrote deel van beide vogels heeft een duidelijke voorkeur voor een natuurlijk nest. Ook de Pimpelmees en Koolmees zijn behoorlijk vertegenwoordigd. Deze soorten wonen hoofdzakelijk in de nestkasten. Beide vogels hebben vaak twee á drie legfels per seizoen. Doordat de moedervogel al haar energie verbruikt bij de eerste twee legfels, stelt het derde legsel in de regel niet zoveel voor.

De IJsvogel heeft zich het afgelopen jaar niet vaak laten zien in het Arboretum. En dat terwijl in andere streken van ons land van een behoorlijke toename sprake is door de opeenvolgende serie zachte winters. Strengere vorst en ijs zijn funest voor de IJsvogel. Het duurt vaak jaren voordat de populatie zich van een wintersterfte heeft hersteld. Om het Arboretum aantrekkelijker te maken voor de IJsvogel zou een steile oeverwandconstructie een mogelijkheid zijn en - niet te vergeten - voldoende prooivis. Sinds 1970 gaat het bergafwaarts met de Huismus. De laatste vijftien jaar halveerde de populatie nog eens. Een reden om de Huismus op de Rode Lijst te plaatsen. Door het dichtmaken van daken zijn er voor deze vogels onvoldoende nestmogelijkheden. Dat is een van de oorzaken achter deze sterke achteruitgang. Wellicht kan het Arboretum het komend broedseizoen een bijdrage leveren aan het in stand houden van de Mus door speciale nestkasten te bouwen, waarin de soort de gelegenheid krijgt om in grote groepen dicht bij elkaar te broeden.

In maart hebben we een nestkastje opgehangen voor de Bonte vliegenvanger, die tegenwoordig vrijwel uitsluitend in nestkastjes broedt. Waarom hij deze nestgelegenheid verkiest boven een natuurlijk nest is niet duidelijk. En nu maar afwachten of de Bonte vliegenvanger een broedvogel wordt in het Arboretum.

Van de nestkasten bleek een groot aantal dringend aan vervanging toe. Door spechten zijn diverse kasten flink beschadigd en niet meer te repareren. Hetzelfde geldt voor een aantal gedateerde nestkasten. In maart zijn twaalf nieuwe nestkasten (zie bijlage 2) opgehangen. Omdat bij de oude kasten een aantal vogels actief was met het verzamelen van nestmateriaal, hebben we deze kasten afgelopen broedseizoen nog laten hangen. In de herfst worden de nestkastjes schoongemaakt en geïnspecteerd om vast te stellen of ze wel of niet gebruikt zijn en door welke vogelsoort. Ook inventariseren we hoeveel kastjes (door ouderdom en slijtage) alsnog vervangen dienen te worden. We streven ernaar om deze werkzaamheden voor eind november geregeld te hebben, zodat de vogels de nestkastjes de komende winter als schuilplaats kunnen gebruiken. Vooral mezen maken hier graag gebruik van.

Trendmatige toename van onze broedvogels

We willen toch even stilstaan bij de mogelijke effecten van de huidige klimaatverandering.

De gemiddelde stand van de Nederlandse broedvogels is sinds 1990 licht toegenomen. Er zijn echter behoorlijke trendverschillen tussen de soorten die karakteristiek zijn voor een bepaalde habitat.

Met moerassoorten gaat het gemiddeld goed, met de Krooneend en Grote zilverreiger als uitschieter. Daarentegen staat de populatie Blauwe reiger de laatste jaren behoorlijk onder druk. Bij de bosvogels vindt een lichte toename plaats, zoals met de Appelvink en Grote bonte specht. Minder goed gaat het met de Zwarte mees en de Zwarte specht. Met duin- en kustvogels gaat het sinds 2000 minder goed. Ronduit slecht gaat het heide- en boerenlandvogels.

In West-Brabant wordt het aantal broedende Kieviten en Scholekster elk jaar minder. De Grutto en Tureluur zijn vrijwel verdwenen uit ons landschap. De populatie Wintertalingen is in de laagste decennia gehalveerd en van de Wulp is de populatie met ca. 90% achteruit gegaan.

Daarentegen komen steeds meer Zuid-Europese soorten zo af en toe naar ons land, zoals de Bijeneter en verschillende soorten graszangers. De verwachting is dat deze trend zich de komende decennia zal doorzetten.

Zwartkop (*Sylvia atricapilla*)

Bonte vliegenvanger

Appelvink (*Coccothraustes coccothraustes*)

Nestkast voor Bonte vliegenvanger

Zwartkop

Leuk om te weten

Britse Koolmezen verloren in de afgelopen 30 jaar bijna één gram aan lichaamsgewicht, zo is gebleken uit metingen van op ringstations gevangen vogels. Dat lijkt weinig, maar voor een vogeltje van nog geen 19 gram is dat relatief gezien natuurlijk veel. Bij Zwartkoppen en Pimpelmezen werd een overeenkomstige tendens vastgesteld.

De meest waarschijnlijke oorzaak is opwarming van het klimaat. Slanker worden is een al lang bekende aanpassing aan warmere omstandigheden. Zo laten vogels met gewichtsverlies de evolutie in sneltreinvaart zien.

Vrouwtjes leggen niet alle eieren tegelijk, maar met tussenpozen. Dit doen ze om gewicht te besparen bij het vliegen. Om een compleet legsel te krijgen leggen veel vogels een tijd lang elke dag een ei. Uilen doen er twee dagen over om een ei te produceren en bij Arenden duurt het zelfs drie of vier dagen. Elk ei moet apart bevrucht worden en daarvoor is telkens een geslaagde paring nodig. De ontwikkeling van het bevruchte eicelletje is al begonnen, voordat het ei gelegd is. Al in het lichaam van de moeder begint de celdeling. Op het moment dat het ei gelegd wordt stopt de ontwikkeling van het kuiken, totdat het vrouwtje met het daadwerkelijke broeden begint. Het vrouwtje begint pas met broeden als alle eieren gelegd zijn. Zo gauw de eieren door het broeden worden opgewarmd begint de celdeling weer. Vervolgens komen alle eieren gelijktijdig uit. Uilen en Duiven beginnen meteen vanaf het eerste ei te broeden. De jongen komen met tussenpozen van een á twee dagen na elkaar uit. Wanneer er onvoldoende voedselaanbod is, vallen bij Uilen de laatstgeborene vaak ten prooi aan de oudere jongen.

De broedtijd is afhankelijk van de soort.

Bij Pimpelmezen is bekend, dat vrouwtjes bij tijdelijke afwezigheid van de partner met vrijgezellenmannetjes paren. Het nageslacht kan dus van meerdere vaders zijn, terwijl alleen de (onwetende) vaste partner aan de broedzorg deelneemt.

Verder vergt de eileg een forse (energetische) investering van het vrouwtje, waarbij nogal wat mis kan gaan. Wanneer een mezenvrouwtje onvoldoende kalk uit bv. verlaten of stukgeslagen slakkenhuizen (lijstersmidse) opneemt, kunnen de te dunne eierschalen

tijdens de broedperiode makkelijk breken, waardoor een legsel verloren kan gaan. Soms zal het vrouwtje het verlies compenseren door in een volgend legsel meer eieren te leggen, waarbij door haar de eerder gebroken eieren met schaal worden opgegeten om geen energie verloren te laten gaan. Daar kunnen wij mensen met onze wegwerpcultuur nog eens een voorbeeld aannemen.

Bijlage 1: Resultaten inventarisatie 2015

Soort	datum 17 april aantal	datum 4 mei aantal	Soort	datum 17 april aantal	datum 4 mei aantal
Boomklever	2	2	Roodborst	2	4
Boomkruiper	2	2	Rook		1
Ekster	6	9	Spreeuw		1
Gaai	1	6	Tjiftjaf	4	2
Groene Specht	2		Turkse Tortel	6	3
Heggenmus	3	2	Vink	3	6
Houtduif	22	18	Waterhoen	2	
Huismus		1	Wilde eend		2
Kauw	4	3	Winterkoning	2	1
Koolmees	7	14	Zanglijster		3
Merel	22	27	Zwarte Kraai	3	4
Pimpelmees	9	11	Totaal geteld	102	122

Om te voorkomen, dat meerdere malen dezelfde vogels worden geteld, zijn alleen de zittende exemplaren opgenomen in de inventarisatie.

Bijlage 2: Nestkastbestand e.d. 2015

	Bezette nestkastjes 2014 /2015	Nieuwe nestkastjes maart 2015
Vogelsoort	Aantal	Aantal
Koolmees	6	4
Pimpelmees	5	5
Spreeuw of Merel	1	1
Grote Bonte Specht	2	
Boomklever	1	1
Bonte Vliegenvanger		1
Eekhoorn	1	
Totaal	16	12

Bronnen:

www.vroegevogels.vara.nl

www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

www.kennislink.nl